

Літаратурная размінка

Тэма ўзаемаадносін чалавека з жывёламі ў творчасці многіх пісьменнікаў з’яўляецца традыцыйнай. Згадайце прачытаныя вамі вершы, апавяданні ці казкі, дзе адлюстравана сяброўства паміж людзьмі і «братамі нашымі меншымі».

МАКСІМ ЛУЖАНІН

Максім Лужанін — літаратурны псеўданім пісьменніка Аляксандра Каратая. «Творчасць М. Лужаніна — гэта эпічны і разам з тым лірычны, мастацка-публіцыстычны летапіс жыцця беларускага народа, разгорнуты на працягу стагоддзя...» (*Любоў Гарэлік*).

Аптымізм, любоў да жыцця, свету прыроды, да людзей, увага да іх клопатаў, нягод і выпрабаванняў уласцівы і самому пісьменніку, і героям, створаным яго мастацкім талентам.

Добры хлопец Дзік (Скарочана)

Што ж за ён быў, той хлопец?

Хлопцам назваў яго адзін малы чалавек з нашага двара. А быў гэта звычайны дваровы сабака. Ніякі не медаліст і не нашчадак славутых сабачых радоў з дыпламамі і рада-слоўнаю, вытокі якой губляюцца недзе ў абымшэлых часах.

Затое — сябар! Мой асабіста, нашага дома цалкам, усяе вуліцы, дзе мы жылі, дый, можна сказаць, усяе ўсходняй ускраіны горада.

Дома мы яго лічылі за сямейніка, сціплага сваяка, што ўсё чыста разумее, усім спагадае, толькі параіць не можа, не ўмее гаварыць.

Хто ж былі мы, хатнія? Наташа, жончына сястра, са сваёю дачкою Інай, я з жонкай. Усіх нас, як і ката Хаму, Дзік ведаў па імёнах, склікаў за стол есці, зваў з двара ў кватэру, запрашаў да тэлефона, рабіў многа іншых далікатных паслуг.

Найбольш турбот у яго было са мною. Звыкшы, што ў хаце на мяне казалі Алесь, ён вельмі смешна схіляў галаву набок, прыслухоўваўся, чаму я абзываюся, калі госці кажуць Максім. Найбольш блізкія яму былі словы Гаспадар і Гаспадыня, яны будуць часам ужывацца і далей. Не таму, каб падкрэсліць акалічнасці першынства ў доме ці, не дай бог, уласніцтва, не. У сабачай свядомасці, сцвярджаюць кінолагі¹, гэтыя словы замацоўваюцца адразу ж і назаўсёды, вызначаючы асоб, каго трэба слухаць і самаахвярна бараніць, чые волі нельга пераступаць...

Як Брэх стаў Дзікам

Шчанюк змалку трымаўся вельмі годна. Павольна хадзіў, бегаў трухам, не спяшаючы, таксама не хапаючыся еў. І галасу² без толку не падымаў, ніколі не заходзіўся брэхам ад першага шолаху за акном ці на гародзе.

Злавіўшы вухам шум ці гукі, пакуль чутныя яму аднаму, падымаў з падсцілкі галаву і клаў яе на лапы, каб расслухацца: абвяшчаць трывогу ці драмаць сабе паціху далей. Калі ўчуты шум не спыняўся, сабака падымаў га-

¹ *Кінолаг* — спецыяліст, які вывучае сабак, іх пароды, звычкі, паводзіны, умовы ўтрымання, выхавання і развядзення.

² *Галас* — тут: бязладны крык.

лаву вышэй і коратка папярэджваў: «Боб-боў!» Так ён нібыта даваў знаць: я — нападзатове, але не турбуйцеся, небяспекі блізка няма.

Другой ступенню зрыхтаванасці да абароны было нешта сярэдняе паміж «бб-боў!», «бб-бых!» і «бб-рэх!». Але сігнал падаваўся значна галасней і паўтараўся двойчы. Гэта азначала: парушэнне спакою набліжаецца, чуюцца зусім выразна. Сабака ўсхопліваўся на лапы, боўкаў разы тры і ваяўніча становіўся каля ўвахода...

Усе гэтыя звычкі сабака захаваў і надалей: заставаўся няспешным на бег і на ежу, легкаважных выскоў на конт небяспекі не рабіў і лішняга галасу не ўчыняў.

У адным толькі быў скоры: збірацца гуляць. Зачуўшы ўлюбёнае слоўца і ўявіўшы, колькі прыемных неспадзяванак можа трапіцца падчас праходкі, ён ужо ўстаяць на месцы не мог. Радасна цяўкаў і грудзмі адчыняў дзверы ў калідорчык. А тут — стоп! Далей сам не вырвешся — знадворныя дзверы на зашчэпцы.

Не шкадуючы лап, сабака кідаўся ў пакой да вешалкі, дзе апранаўся занадта павольна, як на яго нецяярплівасць, а часам і знарок, каб падражніцца, ягоны праважаты. Радаснае павіскванне рабілася настойлівым і, здавалася, пераходзіла ў слоўную просьбу: «Ды не марудзь ты, калі ласка! Уздзявай хутчэй сваё паліто, калі яно табе ўжо гэтак трэба, я ж і ў хаце, і на дварэ ў адной адзежы бегаю!»

Пачуўшы паасобны сігнал «бб-баў!», звычайна гаварылі: «О, сабака зрабіў адзін брэх!» І далей: «Чуеце, падае трэці брэх. Трэба ісці паглядзець, што там».

Так пакрысе пачала ўсталёўвацца мянушка. Сямейная нарада памеркавала і ўхваліла:

— Брэх у яго прыемны, барытон¹ мяккі, хоць у салісты аддавай. Значыць, быць яму Брэхам.

З гэтым імем сабачка пахадзіў не вельмі доўга. Ён прыбываў у росце літаральна штодня, уздоўж шэрай спіны сталі заўважнымі тры цямнейшыя паласы, акурат як у дзікіх парсюкоў.

Паляўнічы Валянцін нядбала выслухаў цьмяную легенду аб паходжанні нашага выхаванца:

— Нешта вельмі складана. А ці не свінячага ён заводу? Чысты дзік, — і тыцнуў пальцам на цёмныя палосы поўсці на спіне.

Усе дружна сталі пярэчыць: ні з характару, ні з выгляду наш мілы сабачка і блізка не стаяў да названай жывёліны, ні свойскай, ні дзікае.

Каля нас па суседстве жыў Лявон, пяцікласнік. Ён упадабаў імя Дзік...

¹ *Барытón* — мужчынскі голас, сярэдні паміж басам і тэнорам.

А «Дзік» — была знаходка! Тое імя, што трэба. Асцярожны, але не баязлівы, кемлівы, хада — спорная¹, слых — пашукаць трэба, усё гэта прыдаецца і дома, і ў лесе, дзе птушкі і звяры трымаюцца ў заўсёднай асцярозе, каб не дацца ў крыўду дужэйшаму.

Дык чаму ж бы не ахрысціць яго Дзік?

Здарэнне ў завулку

...Раніцай, зусім не падобнай на снежаньскую — снег падаў і раставаў пад нагамі, — яшчэ на прыцемку я выбраўся прайсці падыхаць паветрам. Ніяк не канчалася тэрміновая работа, трэба было прасвяжыць галаву.

Ставарышаваць мне адразу падручыўся Дзік, ён яшчэ не дацягваў да года, але выглядаў на дарослага пса.

Я адамкнуў варотцы і спыніўся, нічога не бачачы. Ліхтароў не было. Трымаючыся агароджы, намацаў нагамі тратуарчык і завярнуў за вугал. Дзік падбег да мяне ўсутыч² і мнагазначна цяўкнуў. Ён хацеў некуды адбегчыся і прасіў прабачэння: пахадзі, маўляў, трохі адзін, мне тут трэба зазірнуць у адзін адрас, са знаёмымі панюхацца.

Дзік падставіў галаву мне пад руку: гладзь і май пэўнасць, я цябе хутка даганю. І растаў у тумановай вільгаці.

У баку хлебазавода пасігналіла машына, няйначай, прасілася ў двор на загрузку. Значыць, хутка будзе выхадзіць начная змена. І я пакіраваўся пад хлебазавод.

На скрыжаванні мяне схапілі ззаду за каўнер.

— Палітончык! — закамандаваў рыплівы голас. — Скідай і — носам да плота. Каб ні руху, ні гуку.

¹ *Спóрны* — тут: хуткі, пругкі, энергічны.

² *Усутыч* — вельмі блізка, ушчыльную.

Тут не паспрачаешся! У яго ж, напэўна, ёсць зброя, дый напарнік, відаць, непадалёку. Але — паліто! Няхай старое, але перспектыў на новае не прадчуваецца. Як не сваімі рукамі, павольна расшпіляў я гузікі. Думалася даволі рызыкаўна: пачну скідаць з рукавоў і накіну гэтаму д’яблу на галаву, ану і забрытаю¹.

Раптам мой каўнер адпусцілі, той самы голас, але значна памякчэлы, папрасіў:

— Паклічце, калі ласка, свайго сабачку...

Я азірнуўся. Дзік, наш рахманы² і вясёлы шчанюк, прыціснуў да плота прысадзістага чалавека, паклаўшы яму лапы на плечы, гыркаў і дабіраўся да горла.

Вельмі хацелася блаславіць між вачэй прыпёртага, але нешта стрымала.

— Дзік, сюды!

¹ *Забрытаць* — тут: узяць пад сваю ўладу, прымусіць падпарадкавацца.

² *Рахманы* — пра жывёл: ручны, свойскі, паслухмяны, спакойны, нязлосны.

Калоцячыся, напружаны да апошняй жылкі, сабака паслухаў. Чалавек не паспеў зрабіць кроку, як завуў немым голасам: Дзік ірвануў яго за сцягняк.

— Каму сказана: сюды! А ты — давай адгэтуль... І да-рогу забудзь.

Чалавек пабег у завулак. Мне каштавала нямала высілкаў утрымаць сабаку за нашыйнік.

— Нікуды не пойдзеш, супакойся, — я пачухаў шэрую галаву за вушамі. — Ты маеш львінае сэрца. І гэта будзе адзначана ў летапісе нашага дома.

Калаціла нас абодвух больш ад узрушэння і неспадзяванасці, хоць і страху хапіла, не ўтаю...

Сабака атрымаў дадатковы паёк з цялячых храшчыкаў, еў і час ад часу падымаў на мяне галаву. Нібыта запэўніваў: нічога не здарылася і не здарыцца, давай толькі гуляць усюды разам.

Дзік — вартаўнік

— Дзік, паглядзі ў акно!

Сабака ахвотна прымаў даручэнне, бег да крайняга ад дзвярэй акна, адкуль быў бачны ганак, і клаў лапы на падаконне: а што там робіцца на двары? Калі ўсё было ціха, ніхто не стукаўся да нас, не хадзілі незнаёмыя, гракі не збіралі чарвей каля плота, сабака адварочваў морду да таго, хто падаваў голас: «Чаго трывожыцца, маўляў, ніякіх падстаў клікаць мяне на дапамогу няма, тым больш перабіваць сон. Калі шурхне што, я пачую раней».

Так яно заўсёды і бывала. Дзік імгненна абуджаўся нават ад шолаху, без загаду бег да акна, і не дай божа, калі прыкмячаў чужога ці, яшчэ горай, сабаку. Ён з размаху адчыняў дзверы грудзьмі, разводзячы лапамі паслухмяныя

палавінкі. А ў сенечках¹ падымаў брэх, адсунуць зашчапку самому не ўдавалася...

Звычайна, агледзеўшы праз акно двор, сабака заставаўся абьякавы, калі там хадзілі жыхары суседняга дома: свае людзі, бачыш іх кожны дзень. Твары і постаці абвыклыя, як дваровыя дрэўцы і дрывяныя хлёўчукі ўздоўж агароджы.

Хіба толькі для Лявона і Аліка можна было зрабіць выключэнне: махнуць хвостом і ўсміхнуцца, а то і добра-зычліва паказаць зубы, што выклікала ў іх вялікае захапленне.

Добрым вокам пазіраў Дзік і на іншых хлапчукоў, якія высыпалі гуляць з двухпавярховых драўляных баракаў², што належалі недалёкаму заводу. Малыя плацілі яму сімпатыяй за сімпатыю і спрабавалі ўчастваць кавалкам абаранка ці аладкі. Дзік ад чужых ежы не прымаў, але ў такіх выпадках, каб не ўкрыўдзіць чалавека, браў пачастунак, адносіў пад плот і заграбаў пяском.

Дзеці рагаталі і дзівіліся.

Алік растлумачыў:

— Сабака не грэбуе, але зараз паснедаў, не галодны, — потым знойдзе і з'есць.

Петрыкаў бацька, заводскі інжынер, чарнявы мужчына высокага росту, непрыязна глядзеў, як Дзік закопваў ладнаваты кавалак белага сыру, урачыста паднесены яму Петрыкам.

— Ты што, збіраешся тут буфет адчыняць? — інжынер пхнуў сабаку нагой. — Гэтаму і людзі жадны.

¹ *Сёңцы* — памяшканне паміж жылой часткай дома і ганкам у вясковых хатах.

² *Барак* — будыніна, звычайна дашчаная, для часовага жылля.

Той адскочыў, прыняў ваяўнічую паставу, але стрымаўся і не брахнуў нават.

Петрык кінуўся, прытуліўся шчакою да натапыранай поўсці сабакі.

Тады перапала і яму:

— А ты — дадому! І больш не ацірайся каля брудных сабак.

Петрык, размазваючы па тварыку слёзы, пайшоў за бацькам.

Ні я, ні Дзік не маглі тады суцешыць яго — сварыўся не хто-небудзь, а родны бацька.

Зрэшты, ягонае абурэнне можна было зразумець: і людзі, і горад толькі-толькі станавіліся на ногі пасля вайны — збыткавацца¹ не было чым. Да таго ж Мільчанка, так звалі інжынера, ашчаджаў² кожную капейку, ён збіраў грошы на матацыкл.

Дзік і кот Хама

Звычайна кот умошчваўся ў адчыненай фортцы, сачыў, як чубяцца і сварацца на вішняку вераб'і, і ляскаў зубамі. Ад прагнасці, хутчэй ад звычкі сваіх продкаў — паляваць, лавіць жывое, у яго падрыгвала ніжняя сківіца.

Пераканаўшыся, што з форткі свежае дзічыны не здабудзеш, кот вылез на дах. Неасцярожны верабейка падскакаў заблізка да мызы³ драпежніка. Хама скочыў і не адержаўся на слізкіх гонтах⁴. Зляцеў далоў, а на лапы

¹ *Збыткавацца* — мець празмерна многа.

² *Ашчаджаць* — тут: зберагаць, эканоміць.

³ *Мыза* — морда жывёлы.

⁴ *Гонта* — невялікія тонкія дошкі, востра заструганыя з аднаго боку, і з пазам — з другога, для пакрыцця даху ў будынках.

добра не стаў, не паспелі спружыніць, што звычайна ратуе катой пры паданні, і таму пабіў нос, а таксама губы каля вусой.

Дзік уважліва аблізаў яго, як і тады, калі ратаваў абсмаленага ў печы, і прынёс, узяўшы за каршэнь, пад самыя дзверы.

Наогул жа жылі яны ў згодзе. Неахвотна, праўда, Дзік даваў кату месца каля свае міскі, дазваляў пакаштаваць стравы. Хама шырока карыстаўся такім высакародствам і не мінаў выпадку паласавацца, хоць і не быў галодны, наогул атрымліваў куды больш смачных кавалачкаў.

Дапускаўся кот нават у сабачую кватэру, праўдзівей, на Дзікаву падсцілку. Скручваўся ў сабакі пры самым жываце. Зімою хата наша асабліва выстывала, тады абодвум спалася цяплей.

Дзік толькі аднаго разу пакараў ката, дый то якая гэта была кара, можна сказаць, папярэджанне, растлумачэнне, што не да твару рабіць прыстойнай хатняй жывёліне. Хама ў нас быў яшчэ навасёл, а да гэтага карміўся каля агульнага памяшкання рамесніцкага вучылішча¹. Па тых харчах меў і апетыт — непамерны, як на худое і няўдаленькае кацяня.

У доме чакаліся госці. Стол быў рассунуты, блішчэй посуд, нажы і відэльцы раскладзены з таго боку, як і належаць. Пачэснае месца займаў доўгі фаянсавы паўмісак. На ім красаваўся шчупак — фірменная страва Гаспадыні, яе сапраўдны гонар.

Жанчыны завіхаліся ў кухні, я гартаў часопісы ў сваім пакоі, у сталовай заставаліся — ці то сачылі адзін за адным, ці то моўчкі аглядалі сервіроўку — Хама і Дзік.

¹ *Рамесніцкае вучылішча* — вучэбная ўстанова, навучэнцы якой авалодвалі рознымі тэхнічнымі прафесіямі (напр. токара, слесара і інш.).

Раптам пачуўся лёгкі скок, услед за ім мітусня і злоснае кацінае: «Вва-ў!» Мы вызірнулі: Дзік, падняўшыся на крэсла, цягнуў са стала Хаму, а ў таго на кіпцюры быў узнізаны шчупачыны хвост. Кот упіраўся і вольнаю лапаю даставаў сабаку па мордзе.

Засмуцілася, а пасля засмяялася і Гаспадыня, не звважаючы на пашкоджанае кулінарнае збудаванне.

— Маладзец, — пахваліла яна сабаку, паклаўшы на месца яшчэ непачэпаны кавалак рыбы, — без хваста ніякага выгляду. — А ты — благі, нявыхаваны кот, хам.

— І я тое скажу, — далучылася Наташа, — я ж яго сырою рыбаю накарміла. Яшчэ і гадзіны не прайшло. Еў, пакуль не адваліўся.

Ад таго часу, уласна кажучы, за катом замацавалася пэўнае імя. Дасюль яго клікалі: кіцка, каток, мурняўчык, пасля выпадку са шчупаком прыляпілася мянушка Хам, а з часам, калі правінка забылася, — сталі зваць Хама. Гэта вельмі пасавала да ягонай вусатай морды, дый сам ён разбыўся, ператварыўся з шэранькага камячка поўсці ў спаважнага і саліднага мурлыку.

Тады ж Гаспадыня, спярша пахваліўшы сабаку, падакарала яго:

— Ну, хто так робіць? Навошта было хапаць катка? Мог проста пастрашыць, турнуць яго ад стала. А з тваімі зубамі нядоўга і перакусіць тую лапу.

Тут было паказана, як добра выхаваны сабака павінен турнуць неслуха-ката. Хаму ўзялі за каўнер і лёгенька перасадзілі з канапы на падлогу.

— Бачыш, як трэба?

Дзік сачыў, насцярожваў вушы і, як ні дзіўна, прыняў навуку да ведама.

У далейшым паводзіны катка і блізка не дасягалі добра-прыстойнасці Дзіка. Хама мог разлегчыся без папытання на падушцы, нарабіць лапамі брудных слядоў. Часта блытаўся пад сталом у час абеду і ўздрапваўся на калені, не хаваючы чутных і праз адзежу пазуркоў.

Калі гэта было вельмі не да месца і не да часу, прасілі:

— Дзік, турні Хаму!

Сабака пераносіў ката ў парог і аглядаўся: калі хочаце, маўляў, магу і за дзверы выкінуць.

Часцей Дзік паводзіў сябе менш далікатна: спіхаў ката з крэсла ці з ложка мордаю і чакаў, ці не будзе загаду на большае.

— Дадай, дадай яму! — казалі, калі трэба было адчувальна пакараць кацінае самавольства.

Такая цырымонія была прароблена і ў той вечар, калі Лявон з Алікам прыйшлі да нас высвятляць, што кіруе паводзінамі сабакі.

Хама і зараз дапусціў нетактоўнасць: палез лапай на талерку з-пад рукі ў Аліка. Пакаранне не замарудзіла. Сабака згроб ката і панёс пад дзверы, хоць і зарабляў ад

таго поўху кіпцюрамі. Здачы не даваў, але паклаў Хаму на падлогу і прыціснуў лапамі: шыпі ні шыпі, круціся ні круціся — не дапаможа! Хама быў вызвалены толькі пасля адпаведнай просьбы Гаспадыні:

— Годзе, сабачка! Дзякуй.

Дзік, здаволены падзякаю, абыходзіў па чарзе прысутных, яго хвалілі, гладзілі, і ён кожнаму рабіў лёгкі віль хвастом. Найбольшаму ж свайму прыяцелю, Аліку, не забыўся лізнуць у нос.

Паклычаны і абслінены кот касавурыўся на занадта стараннага ахоўніка парадку, калі той, палашчыўшыся да людзей, падбег павітаць і яго, кот стаў на заднія лапы і плюнуў. Сеўшы ў зацішнае месца, Хама старанна ўмываўся то адной, то другою лапкаю, парадкаваў і прыгладжваў поўсць. Зрэшты, Наташа пачала ў кухні старацца для абодвух вячэры, а ў гэты час між катом і сабакам усталёўвалася добрасуседства і згода. Так было і зараз: Дзік і Хама падаліся падчышчаць свой посуд.

Дзік адбірае аладку

Мы часта гаварылі пра тое, што ён мае думкі чытае. Як мог Дзік угадваць з паўслова, што яму трэба зрабіць, дазнаваўся адкуль, што будзе рабіцца ў доме, можа, хто мае прыйсці, калі каго з хатніх спатрэбіцца правесці ў магазін ці на пошту? А разуменне ім зваротаў да сябе часам смяшыла, часам палохала.

Вярнуўшыся са школы, Іна ведала: яе чакаюць некалькі гарачых аладачак, першае падмацаванне, пакуль усе збяруцца на абед. Пачаставала была кавалачкам таго прысмаку Дзіка, і ён упадабаў. Дзяўчынка бралася за полуднік, а ён сядзеў поруч і прасіў падзяліцца.

Прасіў літаральна, чаго не дазваляў сабе, калі сядалі есці дарослыя і госці. А тут неадрыўна глядзеў малой у вочы, нават пачэпваў спаднічку лапаю.

Аднойчы яна села за стол і ўткнулася ў цікавую кніжку, адсунула талерачку з аладкамі і толькі часам адшчыквала пакрысе.

Дзік заняў прасьбіцкую паставу каля яе крэсла. Глядзеў, глядзеў — і без карысці, Іна нічога не бачыла, акрамя сваёй кніжкі.

Сабака ўстаў, перайшоў пакой і стаў каля канапы, дзе я праглядаў газеты. Хвост у яго пакрыўджана варушыўся, вочы глядзелі з дакорам то на мяне, то на нядбалую дзяўчынку. Прыніжаны выгляд яго нібыта падказваў мне: ну, хоць ты абзавіся, што я на свеце ёсць. І чакаю.

— Што, не частуе?

Каб ён мог гаварыць, дык, напэўна б, сказаў: «Так».

— А ты добра прасіў?

Умольная морда і шпарчэйшае вілянне хвостом як бы пацвердзілі: «занадта добра».

— А ты пайдзі яшчэ папрасі.

Дзік імгненна падаўся і зноў ператварыўся ў просьбіта. Паглядзеўшы, штурхнуў Іну носам у калена.

Я паўзверх старонкі наглядаў, што будзе далей. Сабака вярнуўся да мяне з яшчэ больш настойлівай просьбай памагчы. Паглядаў на мяне, потым паварочваў морду на аладкі, нібы паказваў, чаго яму жадаецца і ў чым яму так несправядліва адмаўляюць.

Іна тым часам зразумела ўсё і ўключылася ў гульню. Павольна са смакам мачала блінцы ў смятану і ела, падражніваючыся. Адразала кавалак і падымала ўгару, нібыта збіралася падзяліцца з Дзікам. І раптам адсоўвала руку, ела сама.

Дзік устаў і, не вільнуўшы ёй хвостом, прыйшоў да мяне з крыўдай.

— Ну, што? Не дае? Дык ты вазьмі сам.

Усё астатняе адбылося ў адзін момант: падскок, лапы на стол, талерачка з аладкамі была не толькі падчышчаная, але і вылізаная.

Развітальнае слова

Відаць, нехта пацікавіцца, а які ж лёс сустрэў Дзіка ў далейшым.

Можа, ён вызначыўся нейкім асаблівым учынкам, за які ўзнагароджваюць каштоўнымі падарункамі, пра які пішуць у газетах?

Можа, дасягнуўшы пенсійнага ўзросту, ён дажываў век у зацішку за гарадам, дзе добрыя людзі даглядалі ветэрана вартавой і хатняй службы?

Можа, над ім насыпаны пачэсны курганок са стэлаю, як зроблена ў падзяку свайму сабаку за ўратаванне дзяцей на пажары ў адным з гарадкоў за акіянам? Так пыталіся ўжо

і пытаюцца зараз. Не буду даваць адказаў, не хачу ні засмучаць вас, ні ўсцешваць.

Адно скажу, дзясяткі два гадоў назад дом наш збяднеў на аднаго сямейніка. Дзікава адсутнасць спачатку адчувалася вельмі востра, але мінаў час, і адчуванне адсутнасці змянілася адчуваннем заўсёднай прысутнасці яго поруч. Магу абазвацца, паклікаць, спытаць. Адказу няма, але я адчуваю позірк разумных карых вачэй, зайздросную пільнасць, тонкую чуласць, ахвярную адданасць.

На вуліцы, пры вадзе ці на выстаўцы вам можа трапіцца даўгаватая цёмна-шэрая морда. Зірніце ў вочы: яны самі, здаецца, гавораць пра вялікае сабачае сэрца, выказваюць зрыхтаванасць не даць у крыўду блізкага чалавека. І ў той жа час распытваюць: чым магу пасобіць? Збегаць па газету або па хлеб? Сплаваць у возера па кіёк? Легчы на парозе і не падпускаць нікога?

Загадвайце, будзе ўсё зроблена. Дужыя лапы могуць бегаць шпарка.

Дык вось, калі вам пашчаслівіцца ўбачыць дзе такую слаўную морду і вы адчуеце пад сэрцам цеплыню, лічыце, што сустрэліся з Дзікам. Ды, зрэшты, які сабака ні трапіць вам на вочы, будзьце ўважлівыя, кожны прадстаўнік гэтага роду мае часцінку Дзікавай істоты: за дабро плаціць добром. Так робяць усе чыста сабакі на ўсім белым свеце...

1. Хто такі Дзік? Чаму апавядальнік, яго родныя, суседзі называюць Дзіка хлопцам, сем'янінам?
2. Чым захапляў і ўражваў Дзік?

3. Прыгадайце, як Дзік выратаваў Гаспадара ад рабаўніка. Ці мог Гаспадар заўсёды разлічваць на дапамогу свайго сабакі?
4. Раскажыце пра ўзаемаадносіны Дзіка і ката Хамы.
5. Ахарактарызуйце дзеянні Дзіка ў сітуацыі з Інінай аладкай.
6. Якую памяць пакінуў пасля сябе Дзік?

7. Ці хацелі б вы мець такога сябра, як Дзік? Патлумачце чаму. Калі вы маеце свайго хатняга сябра, падрыхтуйце пра яго невялікую вусную замалёўку ці прыгадайце займальнае здарэнне, якое з ім адбылося.

8. Як вы думаеце, што значыць быць адказным за «братоў нашых меншых»? Паразважайце: адкуль бяруцца беспрытульныя жывёлы, хто вінаваты ў тым, што столькі бяздомных сабак? Калектыўна прыдумайце парады будучым гаспадарам хатняга сябра (кошкі, сабакі, іншай жывёліны ці птушкі).

Літаратурная размінка

Многія пісьменнікі, кінарэжысёры, мультыплікатары звярнуліся да тэмы ўзаемаадносін чалавека з прадстаўнікамі дзікай прыроды. Якія творы вы чыталі і якія фільмы, мультфільмы глядзелі на гэтую тэму?

УЛАДЗІМІР КАРАТКЕВІЧ

Сёння шырока вядома апавяданне Уладзіміра Караткевіча «Былі ў мяне мядзведзі». Асновай для аднаго з яго эпізодаў паслужыў рэальны факт: калі на «Беларусьфільме» здымалася беларуска-чэшская стужка «Пушчык едзе ў Прагу», яго галоўнага «героя», мядзведзя Пушчыка, кінаработнікі неяк прывялі да Караткевіча, выкупалі ў ванне, а потым паклалі спаць на тахце і селі абедзяць. Тады ж быў зроблены і фотаздымак: Караткевіч гуляе з мядзведзем.

